

SOSYAL DEMOKRASİ, SENDİKALAR ve DİĞER KİTLE ÖRGÜLERİ

Yıldırım KOÇ
Yol-İş Sendikası
Eğitim Sekreteri

Sosyal demokrasinin sendikalar ve diğer kitle örgütleriyle ilişkisini kavrayabilmek açısından önce sayın Ecevit'in niçin kendilerinin özellikle sosyal demokrat değil, demokratik sol olduğunu belirttiğine değinmek istiyorum. Çünkü bu tavır, açıkçası, sosyal demokrasinin sendikalarla arasındaki ilişkinin temelini oluşturuyor. Sosyal demokrasi dediğimizde; sayın Ecevit'in anlayışından farklı olarak **işçi hareketi** işin içinde, **sendikalar** işin içinde. Sizlere bu konuşmamda, yaklaşık 10-15 dakika içinde önce gelişmiş Batı ülkelerinde sosyal demokrasi ile sendikalar arasındaki ilişkiyi aktarmaya çalışacağım.

Olayın özü şu: Sosyal demokrasi dediğimizde, çok ilerici bir görüş; **emekten çalışandan** yana bir siyasal görüş akla geliyor. Ve Türkiye özelinde günümüzde bu görüşün örgütü Sosyaldemokrat Halkçı Parti'dir. Sosyal demokrasi- de işin içine **sendikalarla çok yakın ilişkiler** giriyor. Sayın Ecevit'in böyle bir kaygısı, böyle bir düşüncesi olmadığı için; o kendisini sosyal demokrat olarak değil, demokratik solcu olarak nitelendiriyor.

Sosyal demokrasi Batı Avrupa'da öncelikle sendikalarla bağlantılı olarak gelişti. Açıkçası sosyal demokrasi sendikaların siyasal alandaki uzantısı olarak gelişti. Yani Batı Avrupa ülkelerinde 1870'li yıllarda, örneğin bir Alman Sosyal Demokrat Parti'sinden söz ediyorsanız bu Alman Sosyal

Demokrat Partisi; günün koşullarında Almanya'daki işçi örgütlerinin, sendikalarının oluşturduğu, onlarla içiçe geçen ve bir yerde onların, yani sendikaların siyasal alandaki sözcüsü konumunda bir örgütlenmedir. Bir İsveç'teki sosyal demokrat partilere bakarsanız, orada işçi hareketinin üç ayağından söz edilir. Bu üç ayağından biri **sendikalar**dır. Biri **İsveç Sosyal Demokrat Partisi**'dir. Üçüncüsü **kooperatifler** ve kooperatif örgütlenmesidir. Yani açıkçası Batı Avrupa ülkelerinde Türkiye'dekinden farklı olarak, sosyal demokrasi dediğimiz zaman aklınıza ilk başta **işçi örgütleri, sendikalar** gelir. Bugün Avrupa'ya baktığımızda bazı ülkelerde bu örgütlenmelerin adı işçi partileridir, İngiliz İşçi Partisi gibi. Ama İngiliz İşçi Partisi'nin programı bugünün koşullarında sosyal demokrat bir programdır. Bazen Avrupa ülkelerinde **sosyal demokrasi ile demokratik sosyalizmi** birbirinin eş anlamlı sözcükler olarak kullanıyoruz.

Türkiye'de ise CHP'nin bağımsızlıkçı, antiemperyalist mirasını devir alan ve onu günümüz koşullarında, işçi hareketinin öneminin arttığı koşullarda Sosyal Demokrat Halkçı Parti içinde sürdürmeye çalışan bir hareket var. Bu hareket Batı Avrupa ülkelerindeki sosyal demokrat hareketten çok farklı köklere, çok farklı geleneklere sahip. Bunun için öncelikle Batı Avrupa ülkelerindeki anlayışa, Batı Avrupa ülkelerindeki sendika ve parti ilişkilerine değinmek istiyorum.

Batı Avrupa'da başlangıçta işçi hareketi gelişirken, sendika ve parti ayrımları bugün gördüğümüz kadar net değildi. Bugün kafamızda sendika ve parti dendiğinde aralarında çok net ayrımlar var. Şunlar diyebiliyoruz sendikal işlevler, şunlar siyasal parti işlevleri. Batı Avrupa ülkelerinde 19. yüzyılın yaklaşık son çeyreğinde parti ile sendika arasında bu kadar net ayrımlar yok. Meselâ, Alman Sosyal Demokrat Partisi belirli dönemlerde bir siyasal parti olmasına karşın sendikal görevler üstleniyor. Bizim

74

lunda diyelim iki üyelik alır. Bunun karşılığında Sosyal Demokrat Partinin Yönetim Kurulu'nda da sendikalar iki kişi görevlendirirler. Bu tür bir içiçe geçiş, örgütsel bir bağlantı vardır.

Burada dikkat edilmesi gereken nokta şudur; sendikalar, sendikal faaliyet tümüyle zaten siyasetin içinde bir faaliyettir. Bu siyasetin içindeki faaliyet; eğer mevcut siyasal partiler işçi hareketinin, sendikacılık hareketinin taleplerini karşılayamazsa, sendikaların bağımsız sınıf örgütlenmelerini kurması biçiminde oluşur. Şimdi öyle noktalar oldu ki Avrupa ülkelerinde, bu sosyal demokrat partiler iktidarlara geldiler. İktidara geldiğinde de sosyal politikaları işçi sendikalarıyla birlikte uygulamaya başladılar. Ve açıkçası bu tutumlarıyla onlar; işçi kitlelerinin, işçi sınıfının geniş kesimlerinin desteğini almaya başladılar. Böyle olunca da muhafazakar partilerin politikalarında önemli değişiklikler yaşanmaya başladı. Bunun çok açık örneklerinden birini İngiltere'de yaşadık. İngiltere'de 1920'li yıllardan itibaren çeşitli dönemlerde İşçi Partisi yönetime geldi. 1924'te geldi. 1929'dan sonra, ekonomik bunalım döneminde geldi. İkinci Dünya Savaşı sonrasında da 45'ten 1951'e kadar İngiliz İşçi Partisi sosyal demokrat bir program yürüttü. Bu partinin iktidarda olduğu dönemde uyguladığı ilerici ve kitlenin çıkarlarını koruyucu politikalar, muhafazakar partilerin politikalarını da etkiledi. Ve ortaya şöyle bir tablo çıktı: Sosyal demokrat partilerin iktidarda oldukları dönemde yaptığı **olumlu işleri, muhafazakar partiler de sürdürmek ve bunları kendi programlarına katmak zorunda kaldılar**. Ve İngiltere için söylenen şöyle bir genelleme vardır: 1979 yılında Thatcher'in Muhafazakar Partisi'nin iktidarı almasına kadar İngiltere'de İngiliz İşçi Partisi'nin uyguladığı politikalar, Muhafazakar Parti'nin iktidara geldiği dönemlerde de aşağı yukarı aynen sürdürülmüştür. Bu durum ise bir süre sonra sosyal demokrat partiler ile muhafazakar partilerin programları arasında da çok büyük farklılıklar olmamasına yol açınca;

76

bugünkü parti anlayışımız çerçevesinde sendikal görevler kabul edeceğimiz bir çok görevi, o zaman Alman Sosyal Demokrat Partisi'nin üstlendiği görüyoruz. Bu ayrımlar; daha sonra 19. yüzyılın sonlarında ve açıkçası 20. yüzyılın başında ikinci Enternasyonal'in 1907 yılındaki **Stuttgart Kongresi**'nden sonra aşağı yukarı netleşti. O zamana kadar çeşitli ülkelerde parti sendika ilişkileri sosyal demokrat partilerle birlikteydi. Ve bir ortaklık söz konusudur. Bu da şuradan ortaya çıkıyor: İşçiler örgütlendiler ve mevcut düzen partilerinin içinde kendilerinin çıkarlarını destekleyecek partilerle ilişki kurmaya çalıştılar. Bunun klasik örneğini İngiltere'de görüyoruz. İngiltere'de sendikalar kurulup işçiler oy hakkına kavuştuktan sonra onlar, öncelikle **liberal ve muhafazakar partilerle** ilişkiler kurarak bunu gerçekleştirmeye çalıştılar. Liberal parti ile ilişkiler; sendikalara belirli çıkarlar sağladı. Onlara, belirli yararlar sağladı. Fakat bu bir yerde yetmemeye başladı. Tek tek kişilerin liberal parti listelerinden milletvekili olmaları yetmeyince bir süre sonra sendikaların kendi partilerini kurmaları gündeme geldi. **İngiliz İşçi Partisi** böyle kuruldu. İsveç'te böyle, Danimarka'da böyle, Avusturya'da böyle, Norveç'te böyle. Sendikalar sendikal yaşamda o mücadele içinde siyasetle içiçe girdiklerinde ve mevcut partilerin onların isteklerini karşılamamaya başladığı noktadan itibaren bağımsız ve sınıf esasına dayalı siyasal çözümler aramaya başladılar. Ve bu bağımsız siyasal çözümler, Avrupa'da **sosyal demokrat partileri** veya Avrupa özel durumunda aynı anlama gelen **işçi partileri** biçiminde ortaya çıktı.

Bu partiler sendikalarla içiçe geçerek organik ilişki dediğimiz, örgütsel bütünlük içinde geliştiler. Örneğin İngiltere'de sendikaların yarısından fazlası İngiliz İşçi Partisi'nin üyesidir. Norveç'te sendika şubeleri Norveç'teki İşçi Partisi veya Sosyal Demokrat Parti üyesidir. İsveç'te LO üyesi sendika şubelerinin üçte biri partiye bağlıdır. Yönetim kurullarında çeşitli ülkelerde karşılıklı temsil vardır. Yani sosyal demokrat parti, konfederasyonun yönetim kuru-

75

işçiler arasında açıkçası **Muhafazakar partilere oy veren bir kitle yarattı**. Örneğin İngiliz İşçi Partisi'nin yenilgisi, İsveç Sosyal Demokrat Partisi'nin bir dönem yönetimden uzaklaşması, bu ülkelerdeki muhafazakar partilerin de kendi programlarına sosyal demokratların geçmişte savunduğu ve uyguladığı bazı önlemleri eklemiş olmalarının doğal bir sonucu olarak görülebilir.

Bütün bunların sonucu olarak da günümüzde artık; sendikalar ile sosyal demokrat partiler arasında, çoğumuzun Avrupa ülkelerinde genel kural kabul ettiği örgütsel ilişkide bir yumuşama ve gevşeme görülmüyor. Bu anlamda baktığımızda, Avrupa ülkelerini üç gruba ayırmak mümkün:

Bugün bazı gazete yazarları sosyal demokrat partilerin varlığının ön koşulunun sendikalarla örgütsel ilişki olduğunu söylüyorlar. Bu doğru değil. Avrupa'nın bütün ülkelerinde böyle olduğunu söylüyorlar. Bu doğru değil. İsveç, İngiltere, Danimarka, Norveç gibi ülkelerde sosyal demokrat partilerle, o ülkenin koşullarında oluşturulmuş işçi partileriyle, sendikalar arasında gerçekten örgütsel bağlar var. Konfederasyonla parti arasında çok, konfederasyona üye sendikalar ile parti arasında bağlar var. Yani Türkiye'yi aklınıza getirecek ve bu modeli Türkiye'ye uygulayacak olursanız, Türk-İş ile SHP arasında bir örgütsel bağ olmadığını, ama Türk-İş'e bağlı sendikalarla SHP arasında bir örgütsel bağ olduğunu düşünmemiz gerekir. Birinci model budur.

İkinci model; **Avusturya, Almanya, İsrail ve Yunanistan** gibi ülkelerde gördüğümüz modeldir. Bu da bir deneyimin sonucu olarak ortaya çıktı. İkinci Dünya Savaşı öncesinde, Birinci Dünya Savaşı öncesindeki ve sonrasında soldaki bölünme, sendikal hareketi de böldü. Yani İkinci Enternasyonal - mutlaka bu toplanmış ele alınmıştır, veya ele alınacaktır- sosyal demokrat partiler ve sendikaların örgütüydü. 1889 yılında kurulmuştu. 1910'lu yıllardan itibaren ikinci Enternasyonal'in içinde bir bölünme

77

ortaya çıktı. Ve Birinci Dünya Savaşı ile birlikte açıkçası, Rus İhtilali sonrasında oluşan Leninist partiler, kendilerini çektiler İkinci Enternasyonal'den. İkinci Enternasyonal'deki bu bölünme, İki dünya savaşı arasındaki dönemde işçi hareketini, **sosyal demokratlar ve komünistler** olarak ikiye böldü. Bu, özellikle Almanya ve Avusturya'da yaşandı. 1933'te **Adolf Hitler** Almanya'da iktidara, bu ülkedeki sosyal demokrat veya o ülkenin şartlarına göre sosyalistler ile, komünistler arasındaki bölünme nedeniyle gelebildi. Avusturya'da da aynı olay yaşandı. Ve Avusturya sendikacıları toplama kamplarında büyük zayıf verdiler. 247 sendikacı asılarak öldürüldü. Ve bunları asarlarken komünist, sosyal demokrat veya hıristiyan demokrat diye bir ayırım yapmadı Naziler. Bu yüzden Avusturya sendikacıları; Nazilerin toplama kamplarında, Naziler karşısındaki yenilgilerini işçi hareketinin bölünmüşlüğüne bağlayarak, bir daha ülkelerinde demokrasi olursa, kurulabilirse, sosyal parti ayrımlarına göre sendikal bölünmelere izin vermeyeceklerini karara bağladılar. Ve ülkelerinin nazizm ve faşizmden kurtulmasının ardından, Avusturya ve Almanya'da sendikalar yeniden kurulurken **Siyasal partilerden bağımsızlık** ilkesi esas alındı. Yani Avrupa ülkelerinde sendika ve sosyal demokrat parti ilişkileri; bazı Türk yazarlarımızın, saygı duyduğumuz bazı yazarlarımız söylediği gibi değildir. Avrupa ülkelerindeki sosyal demokrat partilerin tümünün sendikalarla örgütsel bağı yoktur. Mesela, Avusturya Sendikalar Federasyonu (ÖGD) tüzüğünde "über parteilich", yeni **partilerüstü** yazar. Şöyle bir işleyişi vardır: Sendika içinde her siyasal görüşten kişi siyasal kimliği ile oradadır. O siyasal kimliği ile orada sendikal faaliyetini sürdürür. Ama ÖGD ile ona bağlı sendikaların, Avusturya'daki diğer sendikal örgütlerin, siyasal partilerden hiçbirisiyle örgütsel bir bağı yoktur. Almanya'da **Alman Sendikalar Birliği**'nin Alman Sosyal Demokrat Parisi'yle hiçbir örgütsel bağı yoktur. Her seçim öncesinde Alman Sendikalar Birliği veya Federasyonu ta-

78

baktığımızda **Fransa'da Genel Emek Konfederasyonu CGT ile Fransız Komünist Partisi** arasında resmi örgütsel bir ilişki yoktu. Ama CGT, Fransız Komünist Partisi ile kitleler arasında bağ kurmanın bir bağlantı kayışıydı. Yani leninist terminolojide bir **bağlantı kayışı** olarak bakılıyordu sendikalara. Bunu Türkiye'de 1980 öncesinde çok boyutlu olarak sol içinde yaşadık. Bizde de sendikalara; eşit düzeyde ilişki içinde olunan örgütlenmeler olarak değil de, kitlelerle bağ kurmak için kullanılacak, ancak bir **bağlantı kayışı** işlevi görebilecek örgütler olarak bakıldı. Ve bunun da açıkçası çok büyük zararlarını yaşadık.

Son zamanlarda Avrupa'da gelişen durum şu; Avrupa'da sendikacılık hareketi ciddi sorunlarla karşı karşıya. Sendikacılık hareketi Soğuk Savaş koşullarında ortaya çıkmıştı. Avrupa'da sendikal dalgalanmalar, sendikal hareketler Soğuk Savaş koşullarında ve aynı zamanda refah devleti koşullarında biçimlenmişti. sendikal terbiyeyi Avrupalılar bu koşullarda almışlardı. Şimdi Avrupalılar yaşadıkları yeni sorunlarla baş etmede pek başarılı olamıyorlar. Ve Avrupa'da sendikacılık hareketi bir gerileme yaşıyor.

Buna bağlı olarak da Avrupa sendikacılık hareketine dayalı sosyal demokrat partiler; **bir sınıf partisi olmanın çıkararak** sizin başta söylediğim Sosyaldemokrat Halkçı Parti özelliğiniz gibi, **sınıf partisi olmanın ötesinde birer Halk Partisi**, sınıfın partisi olma özelliğini koruyan, ama halkın diğer kesimlerinin, özellikle gelişen çevreci hareketin, kadın hareketlerinin de potansiyelini kendi içine alacak biçimde, açıkçası bir Sosyaldemokrat Halkçı Parti olma eğilimindedirler. Yani 19. yüzyılın son çeyreğinde ve 20. yüzyılın aşağı yukarı 60'lı yıllarına kadar bir sınıf örgütü olan Avrupa sosyal demokrat partileri; sendikal hareketin yaşadığı sıkıntılardan ve muhafazakar partilerin sosyal politikalar benimsemesinden sonra işçi sınıfı, dışındaki toplum kesimlerini de, toplumsal dinamikleri de

80

leplerini formüle edip açıklar. Ve üyelerinin hangi partiye oy vereceklerse, öncelikle bu talepler konusunda onları sorgulamaları gerektiğini söyler. Ve DGB, mutlaka bir partinin desteklenmesi konusunda açık tavır alamaz. Ama buna karşılık **İngiltere'de İngiliz İşçi Partisi**'yle örgütsel bağ içinde olan birçok sendika, üyelerinden aldığı aidatın bir bölümünü, "**Siyasal Fon**" dediğimiz bir fon aracılığıyla **İngiliz İşçi Partisi**'ne gönderir. **Norveç'te** böyledir, **İsveç'te** böyledir. Ama bir **Avusturya** ile **Almanya** farklıdır. **İsrail** farklıdır, **Yunanistan** farklıdır.

Sendikaların siyasal partilerle ilişkisinde **Fransa, İtalya, İspanya** ve kısa bir süre öncesine kadar **Japonya** ayrı bir üçüncü grup oluşturabilir. Bu ülkelerde sendikal hareket siyasal saflaşmalara göre bölünmüştür. Ancak sendikaların, aynı çizgiyi benimsedikleri ve işbirliği yaptıkları siyasal parti ile ilişkilerinde örgütsel bağımsızlık esastır.

Batu ülkelerine baktığımızda şu tür bir genelleme çok ciddi bir yanıltır: "**Sosyal demokrat partiler daima sendikalar ile örgütsel ilişki içindedir.**" Bu doğru değil. **İngiltere'de** öyledir. **İsveç, Norveç, Danimarka, Avusturya, Yeni Zelanda** da öyledir. Yine son zamanlarda **Kanada**'da 60'lı yıllarda kurulan Yeni Demokrasi Partisi ile sendikalar arasında örgütsel ilişki, finans kaynağı olma gibi ilişkiler vardır. Ama bir **Almanya**'da, **Avusturya**'da, **İsrail'de Yunanistan**'da böyle bir ilişki yoktur. Bazı yerlerde yakın ilişki vardır. Mesela **Japonya**'da kısa bir süre önceye kadar, iki konfederasyon **SOHYO** ve **DOMET**'nin ülkelerindeki sol eğilimli siyasal partilerle yakın ilişkileri vardı. Ancak son zamanlarda bu konfederasyonlar birleşti ve kendilerini partilerden biraz uzak tutmaya başladılar.

Sosyal demokrat partilerin dışında, **Sovyetler Birliği** ve diğer **Doğu Avrupa** ülkelerindeki son gelişmeden önce, gelişmiş **Batu** ülkelerinde, komünist partileriyle sendikalar arasında ilginç bir ilişki vardı. Örneğin tüzüklerine

79

kendi içine katmaya yönelik bir dönüşüm yaşamaya başladılar. Batı'daki durum bu.

Türkiye'deki durum ne? Türkiye'de birincisi; siz **CHP'nin** bağımsızlıkçı mirasının sahiplerisiniz, ve onun devamısınız. Ama **CHP'nin** kurulduğu yıllarda ve **CHP'nin** 1950'ye kadar iktidarda olduğu dönemde, Türkiye'de güçlü bir bağımsız sendikacılık hareketi, güçlü bir bağımsız işçi sınıfı hareketi yok. O yıllarda memur statüsünde çalışanlar da zaten işçi sınıfının bir parçası. Ama memurlar **CHP'nin** onlara sağladığı önemli ayrıcalıklar nedeniyle parti ile iç içe, parti ile çok yakın ilişki içindedir. Bu anlamda **CHP**, bir sosyal demokrat parti değil. Yani memurların geniş desteğine, işçi sınıfının bir parçasını oluşturan memurların geniş desteğine sahip olan **CHP**, işçilerin programı doğrultusunda gelişmemiş. Memurların desteğinin olması, memurların parti içinde yasalara göre üye olmamalarına karşı, fiilen partinin içinde yer almaları ve çalışmaları, **CHP'yi** sosyal demokrat bir parti yapmıyor. Memurlar, işçi sınıfının programı olmayan bir program etrafında **CHP'nin** içindedir.

14 Mayıs 1950 seçimlerinde memur olmayan mavi yakalı işçilerin büyük desteğinin **Demokrat Parti**'ye gittiği görülüyor. O döneme ilişkin yapılan gözlemler, o döneme ilişkin yazılan yazılar, memurlar dışındaki işçi kesimlerinin, mavi yakalı kesimlerin yaygın bir şekilde **Demokrat Parti**'yi desteklediğini ortaya koyuyor. **1950-60** arasında **Demokrat Parti**, bazı yasa değişiklikleri ve getirdiği bazı yeni yasalarla geçmişte memurlara tanınmış olan, **yıllık ücretli izin, hafta tatili ve ikramiye** gibi bazı ayrıcalıkları mavi yakalı işçilere de tanıdığı için, onların geniş desteğini aldı. Çok ilginç bir biçimde daha sonraki yıllarda sosyal demokrasiye kaynak oluşturan **CHP** değil de, aslında toprak ağalarının, büyük tüccarların ve Amerikan'ın desteklediği **Demokrat Parti, 50-60 yılları arasında mavi yakalı işçilerin desteğini alabildi.** Bu basitçe, "**Bu adamlar cahildiler, Demokrat parti dini kullanarak**

81

bunları aldı." diye açıklanamaz. Demokrat Parti o dönemde mavi yakalı işçilere küçümsenmeyecek bazı haklar tanıdı. Bu da işçi oylarının büyük miktarda onlara kaymasına yol açtı.

1960'lı ve 70'li yıllarda da CHP sendikalarla yakın bağlar kuramadı. Bunun farklı bir nedeni var. 1960'lı, 70'li yıllarda sağ partiler iktidardaydı. Sağ partiler iktidarda olduklarından, o günün ekonomik koşullarında iş peşinde koşan insanlara, iktidardaki güçleri aracılığıyla iş bulabildiler. Kendilerinden yana insanların yönetimde bulunduğu sendikalara bazı ayrıcalıklar tanıdılar. Ve bu anlamda da 1960'lı ve 70'li yıllarda sendikacılık hareketi ile CHP arasında yakın bağlar ne yazık ki kurulamadı. Bunun önemli istisnası, 1971 Ocak ayında Türk-İş içindeki dört sendikadan oluşturduğu 4'ler ve sonra 12'ler diye bildiğimiz sosyal demokrat hareketidir. Fakat bu sosyal demokrat hareket tabandan gelişen ve genel kurul kararıyla oluşmuş bir hareket değildir. Sendikaların hareketidir, sendikaların hareketi değildir. Bu ikisini ayırmaya büyük özen göstermek gerekir. Yani 1970'li yıllarda sendikaların sosyal demokrat olması, bir bölümünün CHP ile yakın ilişkiler içinde olması, örneğin Genel-İş'in genel Sekreteri Ertan Andaç'ın CHP İşçi Komitesi Başkanı olması örgütlerin sosyal demokrat kesimdeki partilerle yakın ilişkisi anlamına gelmiyor. Sendikaların ilişkileri anlamına geliyor. Yani bir Kenan Durukan CHP'den milletvekili olurken Harb-İş'in gücüyle olmadı. Harb-iş Genel Kurullarında onun milletvekili adayı olması kararı oylanarak alınmadı. O kişisel ilişkileriyle, kişisel gücüyle milletvekili oldu. Bu anlamda da 1960'lı ve 70'li yıllarda CHP ile sendikalar arasındaki ilişki; sendikacılarla parti arasındaki ilişki biçimindedir. Türk-İş içindeki Sosyal Demokrat Hareket dediğimiz hareket; sendikaların hareketi olmaktan çok sendikacıların hareketidir.

Bu Dönemde Türkiye İşçi Partisi kuruldu. Türkiye

82

rya'daki politika; iktidarda kim olursa olsun, sendikaların işçi sınıfının çıkarları etrafında birlik sağlaması ve o iktidardaki parti karşısında açık tavır alabilmesiydi. Böyle bir politika değildi Türk-İş'in "partiler üstü" politikası. Onun politikası kamu kesimindeki örgütlü-lükten kaynaklanan bir politikaydı. Bu politika iktidarda kim varsa onunla iyi geçinmeye dayalı, açıkçası bugün reddettiğimiz ve çok sert bir biçimde eleştirdiğimiz bir politika idi.

Şimdi 1980, 12 Eylül'ü geldiğinde ortaya şöyle bir tablo çıkıyor: Türk-İş "Partiler Üstü Politika" adı altında; iktidardaki partiyi destekleyen, darbe olursa darbeyi destekleyen bir anlayış içindeydi. Türk-İş'e bağlı sendikalar içinde bir bölümü, kendisine sosyal demokrat diyordu. Ama bu, sendikaların bütünü'nün genel kurullarında tartışılıp belirlenen bir sosyal demokrat kimlik değildi. Bu, sendikaların yönetimine gelmiş kişilerin siyasal ilişkilerine bakılarak, verilmiş bir sıfattı. Örneğin bu sıfat bir dönem CHP'den aday olan rahmetli Halit Mısırlıoğlu'nun şahsında şöyle değerlendiriliyordu: "Mısırlıoğlu sosyal demokrattır. Sosyal demokrat sendikalar bir araya geldiğinde rahmetli Mısırlıoğlu'na oraya gidiyor. Demek ki, bu sendika sosyal demokrat bir sendikadır." Sendikalar belirli partilerden yana değillerdi. Türk-İş içinde, Türk-İş'e bağlı sendikalar içindeki bazı sendikacılar belirli partilerden yanaydılar.

Buna karşılık DİSK içinde sosyalist ve komünist grupların, MİSK'in içinde MHP'nin, Hak-İş içinde MSP'nin siyasal partilerle çok yakın dolaylı ve gayri-resmi ilişkileri temelinde bir etkinlikleri ve resmen almaya bile, dolaylı olarak onların politikalarına göre biçimlenmiş sendikal politikaları vardı. Buna bağlı olarak da bir yerde açıkçası; 12 Eylül'e karşı soldaki kesimin siyasal çizgilerine göre bölünmüş yapısı ve hele hele sosyal demokrat kesimde sendikaların etkinliğinin sınırlılığı, 12 Eylül Darbesi'nin başarılı olmasına olanak sağladı.

Şimdi günümüzdeki durum ne?... Bu konuda bazı

84

İşçi Partisi 1961 yılında kurulduğunda farklı bir model geliştireyordu. İşçi sınıfından önemli bir biçimde söz ediyordu. Ve bu da 1967 yılında DİSK'in kurulmasına kadar varan bir süreci başlattı. DİSK ise, 1969 seçimlerinde Türk-İş'in hiç yapmadığı bir biçimde Türkiye İşçi Partisi'ni destekledi. Ama DİSK Türkiye İşçi Partisi'ni desteklerken bunu, yetkili organlarında tartışmadı. Genel kurulunda bu doğrultuda bir karar almadı. Sadece DİSK yürütme kurulu 1969 seçimlerinde TIP'i desteklediği yolunda bir açıklama yaptı. DİSK'in bu tavrı 1973 seçimlerinde de sürdü 1973 seçimlerinde CHP'yi destekledi. Ama CHP'ye verilen bu destek Avrupa ülkelerinde gördüğümüz gibi bu işin tabandan tartışılması, genel kurullarında karara bağlanması, ve genel kurullardaki karara dayanarak yürütme kurulunun bir partiyi desteklemesi biçiminde gelişmedi. Salt sendikacılar, sendika yöneticileri, o günkü siyasal tercihlerine bakarak 1973 seçimlerinde yükselmekte, güçlenmekte olan CHP'yi desteklediler. 1979 seçimlerinde CHP'yi ve sosyalist partileri desteklediler. Yani o seçimlerde açıkçası DİSK ile o zamanki CHP veya diğer sosyalist ve komünist nitelikteki partiler arasında bir destek bağı oldu. Ama bu destek, tabanda tartışılarak gelişen bir bağ biçiminde ortaya çıkmadı.

Onun ötesinde DİSK'in, Hak-İş'in ve MİSK'in siyasal partilerle olan yakın ilişkileri, açıkçası, sendikal hareketin bölünmesinde önemli etkenlerden biri oldu. Örneğin MİSK (Milliyetçi İşçi Sendikaları Konfederasyonu) o dönemde doğrudan doğruya MHP'nin kontrolündeydi. MİSK'e bağlı sendikaların 4-5 bin üyesi vardı. Hak-İş'in Sendikalarının ise 20-25 bin dolayında üyesi vardı ve MSP'nin dolaylı kontrolündeydi. DİSK içinde ise çeşitli siyasal gruplar, sol içindeki çeşitli siyasal gruplar etkiliydi. DİSK sosyal demokrasiden büyük ölçüde uzaklaşmıştı o anlamda. Buna karşılık Türk-İş de, "partiler üstü" diye adlandırdığı bir politika güdüyordu. Bu partiler üstü politika, demin sözünü ettiğim Avusturya'daki özgür bir politika değildi. Avustu-

83

yanılsamalar var. Yanılsamaların birincisi; sendikaların siyasetle uğraşamayacağı biçiminde. Bu doğru değil. 1982 Anayasası sendikaların siyasetle uğraşmalarını yasaklıyor. Ama Sendikalar Yasası, 2821 sayılı yasa; "Sendikaların, üyelerinin ekonomik ve toplumsal sorunlarıyla ilgili olarak yapacakları işler, siyasal faaliyetten sayılmaz" diyerek bu konuda ortaya çok geniş bir ufuk açıyor. Bu şu demek; örneğin sendikalar olarak biz, 1987 Referandumunda ANAP'ın karşısında açık tavır aldığımızda sendikacılar yargılanıyor. Ama genellikle bir hüküm giymiyor. "ANAP'a oy vermeyin" gibi çok net bir tavır aldığımızda, bazı yerlerde sendikacılar hakkında dava açılabilir. Ama bir hüküm giymeye varan bir sonuç genellikle olmuyor. Yani şöyle bir yanılsamayı düzeltmek gerek: "Türkiye'de sendikaların siyasetle uğraşmaları yasaktır." demek doğru değil. Anayasa'da böyle bir yasak var. Ama sendikaların üyelerinin, ekonomik ve toplumsal sorunlarıyla ilgili olarak yapacakları faaliyetleri, 2821 sayılı yasa gereği siyasal yasak kapsamı dışında tutulduğundan ve bizim her atacağımız adım, siyasal alanda atacağımız her adım da, üyelerimizin ekonomik ve toplumsal çıkarlarıyla bağlantılı olduğundan bu konuda ciddi bir sorunla gerçekten karşılaşmıyoruz.

Biz bugün Genel Kurulumuzda, Yol-İş'in Genel Kurulunda, "Bir daha darbe olacak olursa buna karşı direnmeliyiz" diye oy birliğiyle karar aldık. Bu siyasi bir karardır. Ve kimse de, bu konuda siyaset yasağını ihlal ediyorsunuz diye Yol-İş hakkında dava açmayı aklına getiremez. Çünkü bu, bizim üyelerimizin ekonomik ve toplumsal sorunlarıyla doğrudan bağlantılı bir konudur. Bu, sendika olarak "Darbe olursa ben gücümü kaybederim, haklarımı kaybederim, o nedenle ben darbeye karşıyım" demek; hem 2821 sayılı yasaya göre üyelerin ekonomik ve toplumsal sorunlarıyla ilgilenmektir, hem de siyasi bir tavidir. Örneğin, üyelerin ekonomik sorunlarını ortadan kaldırmak için vergilerle ilgili olarak parlamentoya

85

demokratik ve meşru kanallardan baskı yapmak siyasi bir tavrıdır. Yasak değildir.

Yasak olan nedir?... Yasak olan **partilerle örgütsel bağdır**. Yani şunu yapamaz bir sendika Türkiye'de: Petrol - İş Sendikası, Yol-İş Sendikası, Deri-İş Sendikası genel kurullarını toplayıp İngiltere'de olduğu gibi SHP'ye üye olma; "kollektif üyelik" dediğimiz, yani bireysel üyelik dışında kollektif üyelik kararı alamaz. Bir başka diğer kitle örgütü de örneğin, Türk Mühendis Mimar Odaları Birliği, Türkiye Ziraat Odaları Birliği veya herhangi bir başka dernek, kendi genel kurulunda karar alarak **bir partiye kollektif üyelik anlamında bir başvuruda bulunamaz**. Bu yasaktır. **İşbirliği**; bu yasak ama, fiilen aşıyor bu işbirliği yasağı da. Yani bugüne kadar bu işbirliği yapıldığında da şu son üç dört yıllık dönemde bir yasaklama gelemedi. Şimdi bu yasak günümüzde çok ciddi bir sorun mu? Çok ciddi bir sorun değil günümüzde bu yasak.

Günümüz Türkiye'sinde sendikaların siyasi partilerle ilişkisi nasıl olmalı? Demokratik olmalı sendikaların bu konudaki tavrı. Eğer sendika genel kurullarında bir parti ile üyelik ilişkisi, bir partiye açık destek verme ilişkisi demokratik bir biçimde tartışılrsa ve örneğin siz; SHP olarak kendinizi bizim üye tabanımızda kabul ettirebilmişseniz, bizim üyelerimiz size destek verme kararı alabilirler. Yetki verilmeyen böyle önemli bir konuda, sendika yönetim kurulunun kendini yetkili sayıp karar almaya, bir siyasi partiyi desteklemeye karar verme hakkı ve yetkisi yoktur. Böyle bir tavır anti-demokratiktir ve sendikal hareketi zayıflatır.

Peki, bu kadar siyasetin içindeyken siyasi partilerle ilişkimiz nasıl olacak? Eğer siyasi partiler olarak, örneğin SHP olarak sizler, bizim üye tabanımızda öylesine etkili olursanız ve bizim çeşitli yerlerdeki şube kongrelerimizde

insanlar, "önümüzdeki seçimlerde SHP'yi destekleyelim" diye önerge verirlirse, şube kongrelerinde bu, salt çoğunlukla kabul edilirse ve merkez genel kurullarında da böyle bir onay ortaya çıkarsa; bence **bir sendikanın bir partiye açık destek vermesinde, siyasi destek vermesinde, siyasi engelleri de ortadan kaldırdıktan sonra hiçbir sakınca yoktur**. Ama bunlar yapılmadan, seçilen yönetim kurulunun siyasi tercih konusunda genel kuruldan yetki almadan, bir partiyi desteklemeye, örgüt adına siyasi bir tercih yapmaya hakkı yoktur.

Yönetim Kurulu yetkili organlarından onay almadan sendika kaynaklarını -bakın sağ parti, sol parti demiyorum- bir parti doğrultusunda kullanmaya kalkarsa, bu antidemokratik bir tavrıdır. Bu tavır sendikaları bölüyor. O takdirde, bir dahaki genel kurullarda sendikalarda siyasi partilere göre bölünmeler oluyor. **O nedenle bizim bugün genel olarak sendikalardaki politikamız; siyasi partiler karşısında bağımsızlık politikası oluyor**. Yani bazen bazı gazete yazarlarının ileri sürdüğü gibi: "İki seçenek vardır; bunlardan birincisi Avrupa'daki sosyal demokrat partilerin sendikalarla örgütsel ilişkisidir. İkincisi, bunun alternatifi de, **Türk-İş'in geçmişte yanlış bir biçimde algılayıp uyguladığı, iktidarların güdümündeki partiler üstü politikacılıktır**. Bunlardan biri seçilecektir" savına katılmıyoruz. Çünkü bunlardan ikincisini reddederseniz, bu anlayışa göre mutlaka sosyal demokrat partiler ile bir örgütsel bağ içinde olmak zorunda kalırsınız.

Bu nedenle **sendikalarla partiler arasında üçüncü bir ilişki şekli söz konusudur**. Bugün sendikalarda, sendikaların tabanında çok farklı siyasi eğilimlerden insanlar vardır. Bu çok farklı siyasi eğilimlerdeki bu insanların demokratik olarak oluşturulan yetkili organlarında genel kurullarda belirli siyasi partiler doğrultusunda açık tercih belirtmediği sürece siyasi partilerden bağımsız kalmalı,

sınıfın ortak çıkarlarına dayalı bağımsız bir politika izlenmelidir. **Sendikalar için siyasal örgütlerden bağımsızlık, günümüz koşullarında son derece önemlidir ve mutlaka korunmalıdır.** Avrupa ülkelerinin bir bölümündeki genel eğilim budur. Meselâ bizde antidemokratik bir tutum olarak nitelendirdiğimiz ve karşı çıktığımız bir yasa hükmü vardır. Bu da; **sendikalarda şube veya genel merkez yöneticiliği görevlerini üstlenen kişilerin siyasal partilerde görev üstlenemeyeceği ve milletvekili olamayacağıdır.** İtalya'da bu kısıtlamayı sendikalar kendileri getirdiler. İtalya'da üç konfederasyon vardır. Bu konfederasyonlar, geçmiş yıllarda bir ortak protokol imzaladılar. Bu protokolle sendikalar, yasa ile böyle bir kısıtlama yokken, bu kısıtlamayı gönüllü olarak kendileri getirdiler. Ve bunu yaparken de tek amaçları vardı; **siyasal farklılıkların sendikacılık hareketini bölmemesi ve sermayenin topyekün saldırısına karşı sendikacılık hareketinin bütünlüğünün korunmasıydı.**

Yani açıkçası sosyal demokrasinin sendikalarla ve kitle örgütleriyle ilişkisi sözkonusu olduğunda bir model yok. Bazen bu konuyu fazla ayrıntılı bilmeyen arkadaşlarımızın ileri sürdüğü gibi, sendikalarla partiler arasında mutlaka örgütsel bir bağ bulunmalı diye bir dayatma doğru değildir. Çeşitli ülkelerde farklı modeller uygulanıyor. Hangisi doğru? Hepsi doğru. Hepsi, kendi koşullarında doğru. Sendikalar ve siyasal partiler olarak temsil ettikleri kitlelerin demokratik çizimlerinin ve deneyimlerinin yansımaları olan değişik modeller geliştirmişler. O nedenle biz de; **Türkiye'de bu konuyu SHP ve sendikalar olarak getirdiğimizde, belirli reçetelerin peşinde koşmak yerine, kendi deneyimlerimizi ve işçi sınıfının içindeki siyasal tercihleri gözönünde bulunduran ve örgüt içi demokrasiye dayalı modeller üretmeye çalışmalıyız.** Böyle yapmakta her zaman büyük yararlar vardır. Tümünüzü saygıyla selamlıyorum.